

Open Access innebærer at vitenskapelige publikasjoner gjøres fritt tilgjengelig på web. Forfatter eller opphavsmann beholder opphavsretten til publikasjonen, men gir brukere tillatelse til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søke i eller lenke til fullteksten uten å forlange vederlag.

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Larsson, P. (2008). "Narkotikaen er fattig manns arbeidsgiver": Organisert kriminalitet som økonomisk aktivitet. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab*, 95(1), 39-51.

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

”Narkotikaen er fattig manns arbeidsgiver¹”

Organisert kriminalitet som økonomisk aktivitet.

Av: Paul Larsson

Summary:

Analysis of organized crime has had a tendency to focus too much on the economic gain as motive. Using perspectives and terminology from economic theory organized crime has been depicted as economic activity sharing basic similarities with legal enterprise. Such a perspective has given us knowledge and insights of great value. It makes us sensitive to the value of roles, markets and how the economy is different illegal markets are structured and provides us with useful concepts.

Nevertheless this article argues that economic theory (economics) has limitations when it comes to explain the motivation behind organized crime. The different illegal markets have distinctions that exceed what traditional economics can explain. To understand the push and pull mechanisms and the peculiarities of organized crime and illegal markets we have to go elsewhere. Network theory and the sociology of economics can give us perspectives and help us better understand organized crime. There are quite a few non-economic pull factors that are important. This should make us aware of the limitations of the official view of organized criminals as simply profit seeking actors and the shortcomings of the widely adopted “follow the money” strategy.

De senere år har det vært gjort mye god forskning på organisert kriminalitet som tar utgangspunkt i et økonomisk perspektiv. De fleste former for organisert kriminalitet dreier seg om produksjon, distribusjon og salg av forbudte, høyt skattede eller fraværende varer og tjenester¹. Man kan derved si at det er et marked som skaffer tilveie varer eller tjenester som det legale åpne marked ikke har eller som leverer disse billigere². Organisert kriminalitet kan derfor sies å være en form for økonomisk aktivitet som speiler regelverket og lovene i landet. Organisert kriminalitet kan derfor langt på vei beskrives som en illegal økonomi og som en del av noe større, den innformelle økonomienⁱⁱ. Ved å forby eller skatte en aktivitet eller et gode høyt skaper man et marked. Langt på vei gjør dette at skillet mellom økonomisk og organisert kriminalitet ofte utviskes og føles kunstig (Larsson 2004, Ruggiero 1996).

---

¹ De fleste definisjoner av organisert kriminalitet vektlegger at det er profittmotiverte handlinger, kriminalitet for vinningens skyld (POD 2003). Dette er en sannhet med modifikasjoner, det finnes flere organiserte kriminelle nettverk som drives ut fra andre motiver. Søken etter status, makt eller behovet for å få tilfredstilt kriminalisert seksuell atferd kan være andre motiver for å søke seg inn i kriminelle organisasjoner eller nettverk.

² Listen er svært lang med gambling, prostitusjon, salg og smugling av sprit, vin, sigaretter, matvarer, mennesker, narkotika, billig ”fyringsolje”, forurensende stoffer, uran, våpen, ”beskyttelse”, pengeinnkreving, piratprodukter med mer.

Innen nordisk forskning har særlig det svenske miljøet rundt Lars Korsell ved BRÅ de senere år utført flere viktige studier som studerer økonomien innen organisert kriminalitet (Skinnari, Vesterhav og Korsell 2007 og Vesterhav, Skinnari og Korsell 2007). I Norge har heller ikke dette perspektivet vært fraværende. Per Ole Johansen har i flere studier tatt opp spritmarkedet som særegent illegalt marked (1994 og 2005). Brettville-Jensen har studert økonomien i heroinmarkedet i Oslo (2005). Larsson har studert hasj-smugling i et økonomisk perspektiv (2004 og 2006). Internasjonalt er litteraturen som tar for seg ulike aspekter av den organiserte kriminalitetens økonomiske aspekter etter hvert omfattende³.

Det økonomiske perspektivet kan gi oss økt kunnskap om:

- *Markedene.* Tilbud og etterspørsel, konkurranse, vinst, størrelse på ”bedrifter” er sentrale begrep.
- *Pris og prisdannelse* innen den illegale økonomien. Studier av illegale markeder har vist at det er flere forhold enn kun tilbud og etterspørsel som styrer prisnivået.
- *Roller* som produsent, importør, grossist, forhandler, kunde med mer. Ved å se på rolledelingen innen den illegale økonomi på lik linje med den legale så avdekkes forhold og relasjoner man ofte ikke oppdager ved kun å fokusere på kriminaliteten.
- *Omfanget* av den økonomiske aktiviteten.

Ved å studere illegal virksomhet på samme måte som legal økonomisk aktivitet så følger det ofte med et perspektiv som vektlegger at:

- Aktørene på markedet styres av *rasjonelle valg* og beslutninger.
- At de søker *maksmal vinst*.
- At de søker *kontroll over markedene*, helst monopol.

Det florerer mange myter og ”sannheter” om den organiserte kriminaliteten, ikke minst når det gjelder de økonomiske aspektene. Internasjonalt har myndighetene satset stort på en strategi i bekjempelsen av organisert kriminalitet som vektlegger å ”følge pengesporet” og å forhindre mulighetene for hvitvasking av ”kriminelle penger” (Beare 2003, Dyrnes 2004). Bakgrunnen

---

³ Å studere organisert kriminalitet primært som økonomisk aktivitet er i dag et utbredt perspektiv. To av de mest sentrale forskerne er Petrus van Duyne (2006) som oppfatter organisert kriminalitet som synonymt med *crime for profit* og Peter Reuter (1986).

for dette er meget enkelt, man går inn i organisert kriminalitet for å tjene penger, organisert kriminalitet skaper store vinster som man har behov for å hvitvaske for å kunne benytte dem innen den legale økonomi.

De aller fleste studier av økonomien av den organiserte kriminaliteten gir oss et ganske annet bilde. Man ”velger” sjelden organisert kriminalitet, de aller fleste tjener ikke store penger, behovet for hvitvasking er ofte lite, det er en rekke andre forhold som trekker en inn i dette livet enn pengene, man søker ikke monopol og at de enorme summene som genereres internasjonalt i mange tilfeller er mer myte enn realitet (Ingvaldsen og Larsson 2007).

Selv om det økonomiske perspektivet gir oss nyttig kunnskap så er det også flere forhold det ikke kan forklare. Blant de viktigste er:

- Fraværet av press i retning av monopol i svært mange kriminelle markeder. Markedene for narkotika, sprit og andre illegale varer preges i alt overveiende grad av mange mindre, men tidvis også noen større aktører.
- Fraværet av konkurranse (Duyn og Levi 2005). Forskningen er tydelig i at mange av de illegale markedene preges av et mangold av aktører hvor det er plass til alle og hvor det finnes spilleregler som setter klare grenser for åpen konkurranse.
- Den faste prisen på hasj, som har kostet 100 kroner per ”beis” i Norge de siste 35 årene (Larsson 2006)
- Hvorfor mange går inn i lite lønnsom kriminalitet preget av stor risiko og høye strafferammer. Det hevdes både fra praktiker og forskerhold at narkotika er langt mindre lønnsomt enn alkohol og tobakk. Hvorfor smugler ikke alle tobakk eller alkohol, men begir seg inn på smugling av narkotika?
- Hvorfor ulike illegale markeder er strukturert på særegne måter. Det er en rekke forskjeller mellom omsetningen av ulike narkotiske stoffer, størst er kanskje forskjellen mellom hasj, speed og ecstasy og heroin. De kan langt på vei beskrives som særegne markeder.

For å kunne forklare disse trekkene ved de illegale markedene, som ofte kan synes noe uventede, har jeg funnet at den økonomiske sosiologien, studier av den såkalte innformelle økonomien og nettverksteorien kan gi oss beskrivelser og perspektiver av stor nytte.

Økonomisk sosiologi

I dag assosierer vi vanligvis økonomiske tenking med økonometri, kalkyler og modelltenkning. Slik har det ikke alltid vært. Innen sosiologien har flere av klassikerne som Max Weber, Karl Marx, Emile Durkheim og Georg Simmel skrevet viktige økonomiske arbeider. Det er ikke mye matematikk i disse, i stedet tar de for seg sider ved økonomien og dens betydning for samfunnsutviklingen. Det er mye å hente innen den økonomiske sosiologien som kan være av stor betydning for forståelsen av organisert kriminalitet (Granovetter og Swedenberg 1992). Blant de grunnleggende perspektivene som understrekes innen den økonomiske sosiologien er:

- At aktørene primært *ikke* er atomistiske, rasjonelle og kalkulerende aktører som søker maksimal vinst.
- At økonomisk handling foregår i sosiale relasjoner – *økonomisk aktivitet er sosial samhandling*.
- At *tillit* er av avgjørende betydning for økonomien. På sett og vis er det limet (Larsson 2002).
- At økonomisk handling styres av normer og verdier som ofte er ikke-økonomiske.
- At økonomiske institusjoner er sosiale konstruksjoner som i mange tilfeller har vokst organisk frem og som har sin særegne historie⁴.

Adler og Adler (1992) oppsummerer i sin studie av de sosiale relasjonene blant aktører innen marihuanaøkonomien noe helt sentralt: “Combined social and business bonding is characteristic of many deviant groups whose interest, lifestyles and need for legal isolation do not permit easy sociability with non-deviants.” (s. 261) De beskriver en livsstil hvor kjøp, salg og smugling av marihuana er integrert i et større hele. Dette livet blir altoppslukende og gir mening med livet. Smith-Solbakken og Tunglund (1997) beskriver det samme i sin studie av noen narkotikamarkeder i Rogaland. De viser hvordan livet rundt narkotikaomsetningen gir status, grei økonomi og mening med livet. Avruset mister de mye, pusherne blir til klienter, de taper ikke bare rusen, men også vennskap, respekt, status og må søke en ny mening med livet. Kort sagt mister de opparbeidet sosial kapital.

---

⁴ Banker som ofte fremstilles som noe av det mest økonomisk rasjonelle og regulerte av alle institusjoner har ofte vokst frem etter behov og har i mange tilfeller vært mer å ligne med sosiale klubber styrt av uformelle avtaler og ved vennskap (Shapiro 1987).

Men en kan jo spørre om dette er et særtrekk for illegale markeder, kriminelle og avvikere! Store deler av den legale økonomien er også strukturert på denne måten, rundt sosiale kontakter, vennskap og felles interesser. Det er for så vidt nok å se på seg selv og den akademiske verden så ser en mange av de samme trekkene til sosial bonding. Et annet eksempel er fra ”The City of London” og Michael Clarke (1986) sin studie av reguleringen av en av verdens finans metropoler. En skulle anta at disse gigantene av noen finansinstitusjoner var strengt formelt regulert, men slik ble det ikke før mot midten av 1980 årene etter en rekke kriser. Reguleringen hvilte i stedet på et fellesskap grunnet i lik bakgrunn, samme kostskoler, felles normer og verdier og redselen for sosial utstøtning. Dette systemet ble først sårbart når det kom inn aktører i ”The City” som ikke hadde denne felles bakgrunnen og som hadde andre ideer om godt og ondt, andre verdier. Kort sagt, man fikk inn aktører som ikke så lett lot seg integrere, og som var mer interessert i store penger enn gode vaner og venner, i det sosiale systemet som City var.

Illegale markeder

Det er forskjell på markeder og markeder. Ofte analyseres illegale markeder som om de skulle være grunnleggende like legale markeder. Studier av illegale markeder har avdekket at det er en rekke særegenheter ved disse markedene. Hvis en ikke kjenner disse særegenhetene vil en rekke forhold virke uforklarlige. Letizia Paoli har i ”The Paradoxes of Organised Crime” beskrevet særegenhetene ved de illegale markedene på en forbilledelig måte. For å forstå hvorfor den organiserte kriminaliteten er som den er så må en kjenne til de begrensingene som ligger i at man driver butikk med illegale varer. Illegale markeder gjør at:

- Det finnes klare grenser for vekst. Det er, i motsetning til de legale markedene, ikke bra å bli for stor.
- Man kan ikke reklamere for varer og tjenester. Det betyr at man må benytte seg av andre måter å spre kunnskapen om varene og tjenestene på. Det gjør også at det er avgjørende å vite *hvem* man kan kommunisere med og å begrense informasjonsflyten.
- Man kan ikke kutte for mange ledd. Det er sikkerhet i å ha et visst minimum av ledd mellom importører og utsalg. Hvis man søker å kutte ned på antall mellomledd for å tjene mer, noe som stadig skjer, løper man risken å lettere bli tatt av politiet.

- Man har ikke rettslig beskyttelse. Man kan ikke anmelde utro partnere eller andre som lurer en på ulikt vis. Dette betyr at man må bygge på andre måter å forsikre seg om at man ikke snytes. Ofte fremheves bruken av vold og trusler som middel, men mange illegale markeder eksisterer uten særlig bruk av vold (Desroches 2005 og Gross 2002). Det viser seg at tillit, at man handler med og forholder seg til personer man stoler på kanskje er den viktigste mekanismen for å opprettholde stabilitet.
- Kan ikke skaffe kapital på åpne lånemarkeder. Et stort smugleropplegg koster penger som man ofte ikke har. Penger kan lånes på ulike vis, både fra "legale" forretningsmenn, men ofte fra andre som driver med illegal virksomhet. "Kriminelle penger" sirkulere derfor ofte innen en egen økonomi. Eksempelvis har ranspenger finansiert storimport av hasj.
- "Butikk" er knyttet til person. Legal næringsvirksomhet foregår ofte i bedrifter hvor driften ikke nødvendigvis er avhengig av enkeltpersoner. Disse kan byttes ut. Mye av den illegale virksomheten er knyttet direkte til enkeltpersoner som ofte har et stort personlig nettverk.
- Begrenset tidshorisont. Man planlegger ofte langsiktig innen det legale næringslivet, man kan legge planer for flere år fremover. Slikt er i mindre grad tilfellet innen den illegale driften. Fleksibilitet og omskiftelighet er nærmest en dyd. Man bør helst ikke gjenta en suksess for mange ganger, da er sannsynligheten for at man tas stor. I et slikt perspektiv virker det lite hensiktsmessig å søke en monopolsituasjon eller kontroll over et marked.
- Begrensede muligheter for å ekspandere inn i andre markeder. Det hevdes ofte at organiserte kriminelle driver med alt det er penger innen. Dette stemmer ikke alltid. I mange tilfeller finner man markeder som er relativt lukkede hvor det er vanskelig å komme inn. Ofte ser en dessuten en viss grad av spesialisering og noen normer som sier at man ikke driver eksempelvis med heroin eller prostitusjon (Johansen 2005 og Paoli 2003).

Mange av de momentene som Paoli trekker frem peker i retning av markeder hvor tilbud og etterspørsel ikke er de mest sentrale elementene. I stedet er det tydelig at en strukturering som er av mer personlig art og hvor ens tilknytninger til andre som er i samme situasjon er av stor betydning.

Paolis illegale markeder er strukturert rundt personlige nettverk.

Nettverksperspektivet

Nettverksperspektivet introduseres ofte som en alternativ måte å forstå økonomisk aktivitet på enn den økonometriske (Granovetter og Swedenberg 1992). Mye av det som virker uforklarlig eller økonomisk lite rasjonelt blir forståelig om ser den organiserte kriminaliteten som en annen form for økonomisk handling, som nettverksbasert. Nettverksteorien tar utgangspunkt i bindingene og relasjonene aktørene imellom. ”Et sosialt nettverk kan en definere som *et sett av relativt varige, uformelle relasjoner mellom mennesker*. Et nettverk er derved definert ved to mengder: en mengde aktører og en mengde relasjoner mellom disse.” (Schiefløe, 1992. s. 19)

Det er flere forhold ved illegal virksomhet som gjør at det er særlig viktig å samhandle med folk en kjenner godt og kan stole på. Hvem en kjenner er helt avgjørende for ens karriere innen organisert kriminalitet.

Rekruttering og inntreden i organisert kriminalitet avhenger av hvem en kjenner. Det er ikke slik at alle kan ”jobbe seg opp” eller lykkes, en må kjenne sentrale personer. At ikke alle lykkes med en kriminell karriere understreket også Cloward og Ohlin (1960) med deres ”Differential opportunity”. Man søker ikke jobb innen organisert kriminalitet på lik linje med det åpne arbeidslivet, mulighetene er ikke åpne for alle. Ofte er det slik at ungdom som har vokst opp sammen og bedrevet gjengkriminalitet fortsetter sin aktivitet innen organisert kriminalitet (Næss 1999).

Man er også avhengig av en rekke kontakter hvis en skal kjøpe eller selge illegale varer. En må kjenne de som kan skaffe eller selge varen. Det krever fagkunnskap eksempelvis å kjøpe et større parti med hasj. Man må ha god greie på kvalitet, pris, hvem som kan levere, hvordan varen betales og hvordan man går frem for ikke å bli lurt.

Dessuten må en kjenne de som kan ta varene inn og hvordan det best utføres. Smugling kan utføres av amatører, men det beste er å benytte noen som kan det godt og som vet hvordan det gjøres på en relativt sikker måte.

Knytninger sikrer til en viss grad at en har med personer å gjøre som en kan stole på. Noen må gå god for deg derfor er det ofte slekt og venner som jobber sammen. Slik beskriver Gross (1992) hvordan han ble vervet som smugler:

”My first smuggling group formed when Mick, who had known me for seven years, brought me on board. His brother Ren and his high-school friend Don were also workers.

We still needed two people for the boat trip we were planning, and I brought aboard my brother Harrison and high-school friend Bart.” (s. 8)

I andre tilfeller fungerer etnisitet som en viss garanti for at man kan stole på deg. Man har med personer å gjøre som snakker det samme språket, deler grunnleggende normer og verdier (Desroches 2005).

Kjøp og salg er knyttet til kontakter dvs man har nettverksbaserte markeder. Det er ikke åpne markeder hvor varene averteres, man må ha kontakter. Det kan være vanskelig å bytte leverandører, man må opparbeide seg et visst renommé. Det samme gjelder med salg, det åpne salget av smuglervarer utgjør kun en liten del av salget, ofte selges det meste via personlige kontakter (Larsson 2006). Dette begrenser markedene og gjør at prisene settes på andre måter enn ved fritt tilbud og etterspørsel.

Flere studier har klart vist at *antall* kontakter man har og *hvor sentrale disse er* kan benyttes som indikator på en persons plassering innen et nettverk (Morselli 2001, Finckenauer og Waring 1998). Antall knytninger og kontakter alene behøver ikke å bety at en aktør er sentral. I mange tilfeller ønsker de å begrense antall kontakter for å redusere risiko for å bli oppdaget. Kvaliteten på kontaktene er vanligvis viktigere enn antallet. Dette viser eksempelvis Adler (1993) i sin studie av storimportører av marihuana. Pushere og andre på gatenivå med et stort kontaktnett greide sjelden ”å arbeide seg opp”, mens venner man stolte på uten for stor kriminell belastning kunne få direkte tilgang til toppnivået innen smugling (Desroches 2005).

Ikke-økonomiske grunner til å delta innen organisert kriminalitet

”To take the risks of braking laws, challenging American defences, and possibly going to jail for years requires more incentives than making quick cash to buy a car, boat, or a new wardrobe. This is where attitude is so important – outlaw attitude – and if you don’t think that the adventure, excitement, and challenge of drug smuggling rank up with there with the potential money, then you are in the wrong line of work.” (Gross, 1992 s. 4)

Offisielle publikasjoner og debatten om organisert kriminalitet har lagt stor vekt på betydningen av vinning og penger som motivasjon for å gå inn i organisert kriminalitet. Det har nærmest blitt en etablert sannhet at det er store penger å tjene og at mange søker seg til dette nærmest utelukkende av økonomisk rasjonelle grunner. NOU 1997:15 (Metodeutvalget) uttrykte utbredte oppfatninger når det slo fast at: ”Organisert kriminalitet forbindes ofte med

velfungerende mafialignende organisasjoner. Målet er profitt, og bruk av vold er ofte et middel.”

Forskningen viser et langt mer sammensatt bilde. Noen få kan tidvis gjøre store penger innen den illegale økonomien (Desroches 2005, Junninen 2006 og Adler 1993), men likevel er bildet, selv internasjonalt langt mer preget av liten skala og relativt små fortjenester (Duyn og Levi 2005, Vesterhav, Skinnari og Korsell 2007). For de aller fleste involvert i den illegale økonomien er fortjenesten liten og det må ofte drive med flere ting samtidig for å få hodet over vannet. Kriminelle penger er som svarte penger forøvrig, ofte en ekstra fortjeneste.

Flere forfattere har likevel påpekt at man må ta med hvilke muligheter disse guttene ellers har for å tjene penger, og at de heller ikke ville ha tjent stort i den legale økonomien. Ofte er den illegale økonomien det som redder en fra håpløse jobber eller ren arbeidsløshet (Sandberg og Pedersen 2006). Mange av de som lykkes innen organisert kriminalitet er personer som også greier seg godt i den legale (Duyn 1993 og Desroches 2005). Reuter og Haaga (1989) fant at man verdsatte mange av de samme egenskapene fra aktører innen narkotikaøkonomien som innen det legale næringslivet. Man søkte troverdige personer som var til å stole på.

Det er likevel ikke bare slik at man havner i organisert kriminalitet fordi man utstøtes fra den legale økonomien. Det er også flere sider ved den organiserte kriminaliteten som virker tiltrekkende.

Spenning er en av de sidene ved organisert kriminalitet som flest uttrykker. Smugleryrket er en krevende og spennende profesjon, som smugleren Gross så tydelig uttrykker over.

En skal heller ikke glemme betydningen av narkotika eller alkoholen for de som smugler og omsetter det. Det er så avgjort en fordel å ha mer enn normal interesse for dette om man går inn i omsetningen av dem. Men på den annen side understreker en rekke forskere og praktikere (Adler 1993, Desroches 2005, Johansen 2004, Gross 1992) at det så avgjort ikke er noen fordel å være stoff avhengig om man driver med omsetning av narkotika, eller alkoholiker om man driver med sprit. Risken for at man spiser for mye av lasset, at man blir slurvete og ikke overholder avtaler eller opparbeider seg gjeld.

Hva som kan kalles livsstilen knyttet opp narkotika eller alkohol skal heller ikke glemmes. Det symbolske og rituelle univers som omgir ulike narkotiske stoffer kan være like tiltrekkende som stoffenes virkning. Narkotikaen utgjør et helt eget menings- og symbolunivers. Man hektes ikke bare på stoffenes virkning, men i like stor grad på alt det andre som følger med bruken. Dette er noe man klart ser uttrykt innen populærkulturen hvor ulike stoffer er sentrale innen ulike kulturer, marihuana assosieres med rasta- og hippiekulturen, amfetamin med mods og punk og ecstasy med house. Det er klare roller

knyttet opp mot narkotika, mye kunnskap og kulturell kapital som ikke er lett omsettelig i den legale økonomien (Sandberg og Pedersen 2006).

Organisert kriminalitet er for mange en mulighet til å oppnå sosial status. Unge gutter med små muligheter til å lykkes innen den legale økonomien ser venner og bekjente som tilsynelatende gjør det godt innen den illegale. De omgir seg med statussymboler og et høyt forbruk. De slipper unna et arbeidsliv preget av slitsomme og dårlig lønnede ”Mac-jobs”, man oppnår en viss integritet, tjener noe penger og har mulighet til å bli ”noe”. Dette henger for en del sammen med manglende legale alternativer og en generell utstøtning av særlig gutter med innvandrerbakgrunn i det norske samfunnet.

Vanligvis er det dessuten slik at man integreres i kriminelle narkotikanettverk fordi man allerede har tilknytninger til andre som er der. Dette er kanskje triviell og selvinnlysende kunnskap, men knyttet opp mot Sutherlands læringsteori (differential assosiation theory) som vektlegger at kriminalitet læres i tette vennegrupper på lik linje med lovlig aktivitet som en del av den sosiale samhandlingen så forstår man bedre hvorfor og hvordan det skjer. For de fleste involvert i ulike former for organisert kriminalitet skjer det kanskje aldri et klart brudd med en legal livsførsel, i stedet beveger en seg i retning av de muligheter som gir seg og man integreres sakte, men sikkert innen en illegal økonomi⁵.

Oppsummerende

Denne artikkelen har tatt utgangspunkt i studier av organisert kriminalitet ut fra økonomiske perspektiver. Disse har utvidet kunnskapen om ulike former for organisert kriminalitet og kriminelle markeder ved å analysere rollefordeling, håndteringen av varer og tjenester, de økonomiske transaksjonene, hvitvasking med mer. Flere av studiene har blitt ”klassikere” innen studiet av organisert kriminalitet og har bidratt til at man i dag har en bedre forståelse for kriminelle markeder enn tidligere (Reuter 1986, Johansen 2004). Likevel viser de at det er grenser for hvor langt man kan komme med et rent økonomisk perspektiv i analysen av illegale markeder. At de er illegale gjør at de automatisk får trekk man ikke finner i samme grad innen legale markeder.

En rekke ikke-økonomiske forhold er avgjørende for å forstå den organiserte kriminaliteten. Perspektiver fra den økonomiske sosiologien og nettverksanalyser er viktige. Det mest

---

⁵ Det finnes en rekke eksempler på rekruttering til organisert kriminalitet som *ikke* foregår på denne måten også. Hvor relativt ressurssterke aktører har ”skiftet side”. Allikevel har kontakter og knytninger til den illegale økonomien ofte vært sentrale for at de har fått innpass og maktet å skifte over (Morselli 2001, Desroches 2005).

sentrale er utgangspunktet at økonomisk samhandling er en form for sosial handling. Man finner i liten grad det rene "økonomiske menneske" innen organisert kriminalitet. Varer og tjenester kan ikke kjøpes på et åpent marked, i stedet er man avhengig av å et bredt nettverk av personer man kjenner innen disse markene og å investere i relasjonene. Kanskje kan dette oppfattes som økonomisk rasjonelt, men det behøver ikke være det. Adler (1993) viser hvordan de som drev stort med marihuanaimport til USA måtte bruke mye av fortjenesten på å spandere på de man kjøpte fra og solgte til. Fortjenesten ble investert i nettverket. Samtidig var livsstilen utpreget hedonistisk og kortsiktig. Easy come easy go. Pengene ble i stor grad brukt og lite reinvestert i mer varige verdier. Det samme finner en rekke andre studier, kanskje med unntak av de markedene som ligner mest på de legale (alkohol og tobakk). Mange har drevet, eksempelvis med hasj eller heroinimport, i stor stil i flere år, men har lite å trekke seg tilbake til. Dette viser klart og tydelig begrensingene i det offisielle synet på organisert kriminalitet som profittmotivert. Det er mange andre forhold som trekker en inn i dette livet. Samtidig er det mye som peker i retning av at en bør et nøkternt syn på effekten av inndragning og konfiskering av penger og verdier som forebyggende tiltak mot organisert kriminalitet.

Referanser:

Adler, Patricia A (1993): *Wheeling and Dealing. An ethnography of an upper-level drug dealing and smuggling community*. Columbia University Press, New York (sec. edition).

Adler, Patricia A. og Peter Adler (1992): Relationships between Dealers: The Social Organization of Illicit Drug Transactions. *Sociology and Social Research* vol. 67.

Beare, Margaret (2003): *Critical reflections on Transnational Organized Crime, Money Laundering, and Corruption*. University of Toronto Press. Toronto.

Brettvile-Jensen, Anne Line (2005): *Økonomiske aspekter ved sprøytermisbrukeres forbruk av rusmidler*. SIRUS, Oslo.

- Clarke, Michael J. (1986): *Regulating the City: Competition, Scandal and Reform*. Open University Press, Milton Keynes.
- Cloward, Richard og Lloyd Ohlin (1960): *Differential Opportunity*. Free Press, Glencoe, Ill.
- Desroches, Fredrick J. (2005): *The Crime That Pays: Drug Trafficking and Organized Crime in Canada*. Canadian Scholars' Press Inc. Toronto.
- Duyne, Petrus C. van og Michael Levi (2005): *Drugs and Money. Managing the drug trade and crime-money in Europe*. Routledge, London.
- Dyrnes, Anne-Mette (2004): "Inndragning og andre utbytterettede tiltak mot organisert kriminalitet", i Larsson og Myklebust (red): *Organisert og økonomisk kriminalitet – myter og realiteter*, PHS forskning 2004:2. Oslo.
- Ferman, Louis A. Stuart Henry og Michele Hoyman (1987): Preface, i Ferman, Henry og Hoyman (eds): *The Informal Economy*, The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 493, Sage, London.
- Finkenauer, James O og Elin J. Waring (1998): *Russian Mafia in America. Immigration, Culture and Crime*. Northeastern University Press, Boston.
- Granovetter, Mark og Richard Swedberg (1992): *The Sociology of Economic Life*, Westview Press, Boulder.
- Gross, K Hawkeye (1992): *Drug smuggling. The forbidden book*. Paladin Press, Boulder Colorado.
- Ingvaldesen, Karsten og Paul Larsson (2007): "Hvitvasking på det norske verdipapirmarkedet. Om hvitvaskingens betingelser". I Magnusson och Sjögren (red): *Skatteundandragande, penningtvätt och organiserad brottslighet*, Forskningsrapport nr. 19, Handelshögskolan Stockholm.
- Johansen, Per Ole (1994): *Markedet som ikke ville dø*, Rusmiddeldirektoratet, Oslo.

Johansen, Per Ole (2004): *Den illegale spriten. Fra forbudstid til polstreik*, Unipub forlag.

Johansen, Per Ole (2005): Organized Crime, Norwegian Style, i Duyne, Lampe, Dijk, Newell (eds): *The Organised Crime Economy, Managing crime markets in Europe*. Wolf Legal Publishers, Nijmegen.

Junninen, Mika (2006): *Adventurers and Risk-Takers: Finnish Professional Criminals and their Organisations in the 1990s Cross- Border Criminality*, Heuni, Helsinki.

Larsson, Paul (2002): *I lovens grenseland*, Pax, Oslo.

Larsson, Paul (2004): Organisert kriminalitet, myter og realiteter. I Larsson og Myklebust (red): *Organisert og økonomisk kriminalitet, myter og realiteter*, PHS forskning, Oslo.

Larsson, Paul (2006): Opp i røyk! – En studie av hasjimporten til Norge. I Thomassen og Bjørge (red): *Kunnskapsutvikling i Politiet*, PHS forskning 2006:3, Oslo.

Morselli, Carlo (2001): *Structuring Mr. Nice: Entrepreneurial Opportunities and Brokerage Positions in The Cannabis Trade*, Crime, Law and Social Change 35.

NOU 1997:15 Metodeutvalget.

Næss, Elisabeth (1999): *Vold er ære, kriminalitet er penger- K – gjengen om seg selv*, KRÅD, Oslo.

Paoli, Letizia (2002): *The Paradoxes of Organised Crime*. Crime, Law and Social Change 37.

Paoli, Letizia (2003): *Mafia Brotherhoods. Organized Crime, Italian Style*. Oxford University Press.

Politidirektoratet Nasjonal trusselvurdering 2003.

Reuter, Peter (1986): *Disorganized Crime. Illegal Markets and the Mafia*. The MIT press, Cambridge.

Reuter, Peter & John Haaga (1989): *The Organization of High-Level Drug Markets: An Exploratory Study*. Rand Corporation.

Ruggiero, Vincenzo (1996): *Organized and Corporate Crime in Europe. Offer that Can't Be Refused*, Dartmouth Publishing.

Sandberg, Sveinung og Willy Pedersen (2006): *Gatekapital*, Universitetsforlaget, Oslo.

Schieffloe, Per Morten (1992): Sosiale nettverk. I Fyrlund (red): *Perspektiver på sosialt nettverk*, Universitetsforlaget, Oslo.

Schneider Friedrich og Dominic H. Enste (2003): *The Shadow Economy: An International Survey*. Cambridge University Press.

Smith – Solbakken, Marie og Else M. Tunglund (1997): *Narkomiljøet. Økonomi, kultur og avhengighet*. Gyldendal, Oslo.

Skinnari, Johanna, Daniel Vesterhav og Lars Korsell (2007): *Vart tog alla pengarna vägen? En studie av narkotikabrottslighetens økonomihandtering*. BRÅ rapport 2007:4.

Vesterhav, Daniel, Johanna Skinnari og Lars Korsell (2007): *Narkotikadistributører, En studie av grossisterna*. BRÅ rapport 2007:7.

ⁱ Sitatet er hentet fra Vesterhav, Skinnari og Korsell (2007). Dette er en omarbeidet versjon av et foredrag holdt ved Nordisk samarbeidsråd sitt seminar i Stockholm 2007.

ⁱⁱ Kjært barn har mange navn. Slik beskrives den innformelle økonomien av Ferman, Henry og Hoyman: "Goods and services did not have to be produced and consumed in officially recognized and registered enterprises. Instead they could be made, traded, swapped, and bartered among members of informal networks." (1987 s. 10) Den innformelle økonomien dekker både helt lovlig og ulovlig aktivitet, det de har felles er at det er aktivitet som ikke registreres av myndighetene og som derved ikke er synlig i BNP.

For å illustrere de høyst forskjellige formene for økonomisk aktivitet som faller ikke registreres kan kanskje denne modellen virke oppklarende. Hva jeg benevner som den innformelle økonomien her dekker stort sett den irregulære og den kriminelle sektoren.

Schneider og Enstes (2002) modell av "undergrundsøkonomien"

	Husholdnings Sektoren	Innformelle sektor	Irregulær sektor	Kriminelle sektor
Produksjon Distribusjon	Legal	legal	Illegal	Illegal
Markedstransaksjon	Nei	ja	Ja	Ja
Output Varer og tjenester	Legal	legal	Legal	Illegal
NAC	Selv oppretholdende	Selv oppretholdende	Skygge økonomi	Skygge økonomi
Eksempler	”Gjør det selv”, barnevakt, bytte av tjenester	Selvhjelps organisasjoner, honorære aktiviteter, nabolagshjelp	Ulovlig arbeid; på grunn av brudd på regulering av arbeidsbestemmelser, På grunn av skatteunndragelser og misbruk av sosiale stønader.	Heleri og omsetning av narkotika, ulovlig spill, smugling, stjalne gjenstander.